

Security, Economy & Law
Nr 3/2019 (XXIV), (5-25)
DOI: 10.24356/SEL/24/1

ETYKA ZAWODOWA POLICJANTA – WYBRANE ZAGADNIENIA

POLICE PROFESSIONAL ETHICS – CHOSEN ASPECTS

EWA BIELECKA*

ABSTRACT

The aim of the article is to present the issues related to the professional police ethics. The considerations attempted to answer the question whether working in the Police is a profession or service. Based on the general characteristics of the Police formation and the profession of policeman, it has been shown that professional ethics occupies one of the most important places in the daily service of police officers as their job is a profession of public trust. Unethical behaviors that most often appear in this environment were indicated. It allowed to come to the conclusion that the sources of police compliance with ethical norms and exemplary moral attitude are not only legal regulations or unwritten behavior patterns, but also their personal moral principles and value systems.

KEYWORDS

professional ethics, Police, police officer

* Lic. Ewa Bielecka, Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego „Apeiron” w Krakowie; correspondence address: Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego „Apeiron” w Krakowie, ul. Krupnicza 3, 31-123 Kraków, Poland

ABSTRAKT

Celem artykułu jest przybliżenie zagadnień związanych z etyką zawodową policjanta. W rozważaniach podjęto próbę odpowiedzi na pytanie, czy praca w Policji to zawód czy służba. Na podstawie ogólnej charakterystyki formacji, jaką jest Policja, oraz zawodu policjanta wykazano, że etyka zawodowa zajmuje jedno z najważniejszych miejsc w codziennej służbie funkcjonariuszy policji, jako że wykonują oni zawód zaufania publicznego. Wskazano zachowania nieetyczne, jakie najczęściej pojawiają się w tym środowisku. Pozwoliło to na wyciągnięcie wniosku, że u źródeł przestrzegania przez policjantów norm etycznych i wzorowej postawy moralnej leżą nie tylko regulacje prawne czy niepisane wzorce zachowań, ale także ich osobiste zasady moralne i systemy wartości.

SŁOWA KLUCZOWE

etyka zawodowa, Policja, funkcjonariusz policji

WSTĘP¹

Zawód policjanta jest zawodem zaufania publicznego, dlatego też wobec jego przedstawicieli są stosowane szczególne miary norm etycznych. Społeczne wymagania dotyczą nie tylko przestrzegania prawa, lecz również wzorowej postawy moralnej, co jest wręcz warunkiem wykonywania tego zawodu. Znajduje to odzwierciedlenie w słowach roty policyjnego ślubowania: „...Ślubuję strzec tajemnic związanych ze służbą, honoru, godności i dobrego imienia służby oraz przestrzegać zasad etyki zawodowej...”.

Niniejszy artykuł jest poświęcony problemom etyki w pracy funkcjonariuszy policji oraz w ich życiu prywatnym.

¹ Artykuł jest skróconą i opracowaną wersją pracy licencjackiej autorki pt. *Etyka zawodowa policjanta*, napisanej pod kierunkiem dra hab. Juliusza Piwowarskiego, prof. WSBPI, na Wydziale Bezpieczeństwa i Nauk Społeczno-Prawnych Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego „Apeiron” w Krakowie, Kraków 2019.

ETYKA, MORALNOŚĆ, WARTOŚĆ

Prawie każdy człowiek posługuje się opiniami na temat ludzi, zdarzeń czy też czynów. Można mówić o nieetycznym zachowaniu, pod wątpliwość podać czyjś sposób życia, mówiąc przy tym o kimś „niemoralny”, albo analizować czyjś system wartości.

W potocznym języku pojęcia etyki i moralności często bywają utożsamiane ze sobą lub używane zamiennie w odniesieniu do przestrzegania obowiązujących w danym społeczeństwie norm współżycia oraz powinności. Raz mówić można o zasadach moralnych albo naruszeniu tychże zasad, kiedy indziej o zasadach etycznych, lecz tak w jednym, jak i w drugim przypadku chodzi o te same zasady, wymagania, wartości, czy też ideały. Ma to zresztą uzasadnienie etymologiczne: słowo „etyka” pochodzi od greckiego *ethos*, znaczącego „obyczaj”, „zwyczaj”, natomiast wyraz „moralność” wziął swój początek od łacińskiego *mos, mores*, które to słowa znaczą: „obyczaj”, „obyczaje” czy też „zwyczaj”².

Poprzez moralność należy rozumieć zespół poglądów, wzorów osobowych czy norm, które regulują w danym społeczeństwie całość stosunków zachodzących pomiędzy jednostkami, pomiędzy jednostkami a grupami, a także pomiędzy grupami społecznymi, z punktu widzenia dobra i zła³. Etyka z kolei jest dyscypliną naukową, która zajmuje się moralnością⁴. Jednak w praktyce, szczególnie w odniesieniu do grup zawodowych, polityki oraz życia gospodarczego tych pojęć używa się w tym samym znaczeniu. Wymiennie używa się sformułowań „moralność” lub „etyka” zawodowa, „moralność” lub „etyka” polityczna, biznesu, życia gospodarczego czy też pracy.

Moralność w sensie normatywnym oznacza preferowanie oraz postulowanie etycznie dodatnich wzorów osobowych, postaw, wyboru prawdomówności, a nie kłamstwa, dobra, a nie zła. Zaprzeczeniem oraz przeciwieństwami moralności są: niemoralność (cynizm, antymoralność) oraz nihilizm (ignorowanie wszelkich norm etyki, amoralizm czy indyferentyzm)⁵.

² Z. Sareło, *Moralność i etyka w ponowoczesności*, Warszawa 1996, s. 76.

³ Ibidem, s. 77.

⁴ Ibidem, s. 61.

⁵ Ibidem, s. 122.

Wartości są to cechy albo normy niezwykle cenne oraz pożądane przez społeczeństwo czy też jednostkę; uporządkowane hierarchicznie tworzą system wartości. Niektóre zmieniają się, weryfikowane przez realia życia, jednak istnieją te kluczowe, które są stałe – np. wolność, godność czy miłość. Wspólne wartości umacniają i podtrzymują ład społeczny oraz wyznaczają kierunki ludzkiej aktywności. Do najczęściej występujących rodzajów wartości możemy zaliczyć:

- wartości społeczne (człowiek, rodzina);
- wartości etyczne (dobro, prawda);
- wartości ekonomiczne (wolny rynek, praca);
- wartości polityczne (wolność, pokój);
- wartość zachowawcze (zdrowie, życie);
- wartości estetyczne (piękno);
- wartości emocjonalne (miłość, sympatia);
- wartości materialne (stabilizacja finansowa)⁶.

We wszystkich profesjach obowiązują formalne oraz niepisane zasady oraz normy postępowania. Na pojęcie etyki zawodowej składa się wiele elementów. Może ona występować w formie norm zinstytucjonalizowanych (przysięgi, kodeksy, ślubowania), a także norm formułowanych jako uporządkowany zespół postulatów⁷. Zawierają one określone wymogi moralne odnoszące się do przedstawicieli konkretnych środowisk. Uporządkowane w logiczny zespół norm, nazywane są kodeksem deontologicznym konkretnego zawodu⁸. Kodeksy etyki zawodowej mają na celu ułatwić wykonywanie profesji oraz wprowadzić granice uprawnień ich przedstawicieli, co ma zapobiegać wszelkim naruszeniom czy ewentualnym przekroczeniom kompetencji⁹. Mimo bowiem, że w doborze metod działania należy kierować się ich

⁶ A. MacIntyre, *Krótką historia etyki: historia filozofii moralności od czasów Homera do XX wieku*, Warszawa 1995, s. 51.

⁷ Z. Sareło, *Moralność...*, op. cit., s. 24.

⁸ *Policja, etyka, Kościół. Materiały z konferencji*, E. Wiszowaty, G. Kędzierska, W. Pływaczewski (red.), Szczytno 2002, s. 88–89.

⁹ S. Sowiński, *Etyka w życiu publicznym*, Warszawa 2012, s. 55.

skutecznością, to żaden skutek nie może uzasadnić oraz usprawiedliwić niegodziwości niektórych czynów (np. kradzież, zdrada, oszustwo, morderstwo, krzywoprzysięstwo, gwałt, torturowanie, dyskryminowanie, poniżanie)¹⁰.

Zasady etyki zawodowej mogą występować w postaci zakazów, które mają sens zapobiegawczy, oraz w postaci nakazów, które z kolei mają za zadanie usprawniać oraz doskonalić działanie. Zawierają również pewne standardy zachowań oraz pożądane cechy – jak np. życzliwość, odwaga, sumienność. Należy podkreślić, że przekładają się one na ocenę przedstawicieli określonych profesji poza ich pracą zawodową: w rodzinie, w środowisku lokalnym czy w miejscach użyteczności publicznej.

POLICJA - CHARAKTERYSTYKA OGÓLNA

Policja została utworzona jako umundurowana i uzbrojona formacja przeznaczona do ochrony bezpieczeństwa obywateli oraz do utrzymania bezpieczeństwa i porządku publicznego¹¹. Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji normuje sferę oraz zakres jej zadań, kompetencje funkcjonariuszy, sposób funkcjonowania, a także ich stosunek służbowy.

Strukturę Policji porównać można do układu, jaki panuje w wojsku. Elementami podstawowymi, które wskazują na podobieństwa pomiędzy tymi dwiema formacjami są: umundurowanie, uzbrojenie oraz podległość służbowa funkcjonariuszy. Jednakże wyróżnik, jakim jest uzbrojenie czy umundurowanie, nie jest najważniejszym elementem – wszak funkcjonariusz policji swoje obowiązki służbowe może wykonywać nie posiadając przy sobie broni lub nie będąc w mundurze. Jednak nawiązanie do wzorców wojskowych zawiera w sobie zamierzoną przez ustawodawcę intencjonalność. W sposób ten eksponuje on skuteczność oraz siłę, którą Policja włada. Broń palna jest środkiem, za pomocą którego skutecznie i efektywnie można powstrzymać ataki na dobra prawnie chronione. Natomiast umundurowanie Policji pokazuje scentralizowany sposób kierowania całą tą formacją, a także jej

¹⁰ E. Fryckowski, S. Sarnowski, *Problemy etyki*, Bydgoszcz 1993, s. 52.

¹¹ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. 1990 nr 30 poz. 179), dalej: ustawa o Policji.

jednolitość. Podstawowym komponentem definicji Policji jest cel, dla którego została powołana: utrzymywanie przede wszystkim bezpieczeństwa i porządku publicznego oraz ochrona bezpieczeństwa ludzi¹². Policja to organizacja, która służy społeczeństwu działając w jego imieniu na rzecz interesu publicznego niezależnie od panujących uwarunkowań politycznych. Funkcjonariusze policji podczas wykonywania czynności służbowych są zobowiązani do przestrzegania i ochrony praw człowieka, a także respektowania godności ludzkiej (art. 14 pkt 3 ustawy o Policji). „Służenie społeczeństwu ma niewątpliwy wpływ na wykształcanie się statusu prawnego funkcjonariuszy policji. Policjanci są zobligowani do poświęcenia, jak również pełnego utożsamiania się (...) z misją publiczną przewidzianą dla formacji, do której są oni przynależni. Tego potwierdzenie znaleźć można między innymi w treści roty ślubowania policyjnego. Na podstawie jej treści, człowiek, który (...) podejmuje się służby w Policji, przyjmuje na siebie obowiązek strzeżenia porządku prawnego, który określony jest przez Konstytucję”¹³.

„W Polsce (...) służy około 100 tysięcy funkcjonariuszy, wspieranych przez około 25 tysięcy cywilnych pracowników. (...) Policjantom przysługuje bardzo duży wachlarz wszelakich uprawnień, m.in. prawo do legitymowania, zatrzymywania, przeszukiwania osób oraz pomieszczeń, dokonywania kontroli osobistej, a także stosowania broni palnej oraz środków przymusu bezpośredniego”¹⁴.

W art. 1 ust. 2 ustawy o Policji przedstawiony został otwarty katalog zadań, które obejmują między innymi:

- ochronę życia i zdrowia ludzi oraz mienia przed bezprawnymi zamachami, które te dobra naruszają;
- wykrywanie przestępstw oraz wykroczeń, a także ściganie ich sprawców;

¹² S. Pieprzny, *Policja. Organizacja i funkcjonowanie*, Warszawa 2011, s. 66.

¹³ Ibidem, s. 13.

¹⁴ F. Skiba, *Policja w Polsce*, Szczytno 2016, s. 42.

- ochronę bezpieczeństwa i porządku publicznego, w tym też zapewnienie spokoju w miejscach publicznych, w środkach publicznego transportu i komunikacji publicznej, w ruchu drogowym oraz na wodach przeznaczonych do powszechnego korzystania;
- współpracę z policjami innych państw, a także organizacjami międzynarodowymi;
- inicjowanie oraz organizowanie działań, które mają na celu zapobieganie popełnianiu przestępstw i wykroczeń oraz zjawiskom kryminogennym i współdziałanie w tym zakresie z organami państwowymi, samorządowymi i organizacjami społecznymi;
- przetwarzanie, gromadzenie, a także przekazywanie informacji kryminalnych.

Do najważniejszych uprawnień Policji należą:

- zatrzymywanie osób stwarzających w sposób oczywisty bezpośrednie zagrożenie dla zdrowia i życia innych osób;
- legitymowanie osób w celu ustalenia ich tożsamości;
- przeszukanie osób i pomieszczeń zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa;
- dokonywanie kontroli osobistej osób, jak też przeglądanie zawartości ich bagażu oraz sprawdzanie zawartości ładunku na wypadek zaistnienia uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa¹⁵.

W celu realizacji swoich zadań Policja wykonuje czynności:

- administracyjno-porządkowe;
- dochodzeniowo-śledcze;
- operacyjno-rozpoznawcze.

Policja działania swoje opiera na konkretnych zasadach; można je znaleźć przede wszystkim w kodeksie postępowania administracyjnego (KPA). Najważniejsze spośród nich to:

- zasada praworządności;
- zasada szybkości postępowania;
- zasada kompetencyjności.

¹⁵ S. Pieprzny, *Policja...*, op. cit., s. 82.

Zasada praworządności oznacza, że wszystkie organy administracji państwowej działają w granicach i na podstawie prawa, zaś organ, jakim jest Policja, powinien:

- działać w granicach prawa;
- realizować zasadę równości wszystkich obywateli wobec prawa;
- gwarantować pewność prawa;
- gwarantować prawo do obrony obywatela¹⁶.

„Pogląd, który jest wyrażony się w tezie – co nie jest zakazane, jest dozwolone, nie dotyczy organów władzy publicznej. Tutaj stosuje się zasadę: dozwolone jest tylko to, co prawo wyraźnie przewiduje”¹⁷.

Zasada szybkości postępowania oznacza, iż organ administracji musi zmierzać do załatwienia każdej sprawy jak najszybciej¹⁸.

Zasada kompetencyjności oznacza działanie zgodne z prawnie określonym zakresem uprawnień oraz obowiązków przypisanych danemu podmiotowi, przy czym ten zakres wyznaczają przepisy określające zadania, właściwości oraz prawne formy jego działania¹⁹.

Działania Policji są oparte o zasadę centralizacji władzy polegającą na tym, że podejmowanie wszelkich decyzji należy do wyższych organów, niższe organy natomiast wykonują tylko i wyłącznie końcowe rozstrzygnięcia. Przestrzeganie zasady hierarchicznego podporządkowania pośród organów Policji jest oparte na zależnościach: służbowej oraz osobowej. Zależność służbowa oznacza brak jakichkolwiek prawnych ograniczeń podczas wydawania poleceń służbowych²⁰. W każdej sprawie służbowej organ wyższy może wydać służbowe polecenie organowi niższemu. Jeżeli pracownik otrzyma polecenie, które w jego przekonaniu jest niezgodne z prawem, natychmiast powinien przedstawić swojemu przełożonemu pisemne zastrzeżenie. Kiedy zwierzchnik podtrzyma pisemnie swoje polecenie, podwładny ma

¹⁶ A. Letkiewicz, *Polska Policja*, Szczytno 2012, s. 12.

¹⁷ S. Pieprzny, *Policja...*, op. cit., s. 26.

¹⁸ A. Letkiewicz, *Polska Policja*, op. cit., s. 32.

¹⁹ F. Skiba, *Policja...*, op. cit., s. 47.

²⁰ A. Letkiewicz, *Polska Policja*, op. cit., s. 44.

obowiązek je wykonać, pamiętając, że nigdy nie powinien wykonywać polecenia dokonania czynu zabronionego albo którego wypełnienie grozi ogromnymi stratami. Zależność osobowa z kolei oznacza prawo wyższego organu do realizowania polityki kadrowej (obsadzanie albo zwalnianie ze stanowisk, nadawanie awansów, udzielanie nagród albo kar)²¹.

Zasady poprawnego i należytego postępowania policjantów w różnych okolicznościach bardzo wyczerpująco i szczegółowo są uregulowane przepisami prawa (np. użycie broni palnej, stosowanie środków przymusu bezpośredniego itd.). Z kolei ustawa o Policji zawiera treść ślubowania funkcjonariusza, które składa on przed przystąpieniem służby. Rota ślubowania (art. 27 ust. 1) brzmi następująco: „Ja, obywatel Rzeczypospolitej Polskiej, świadom podejmowanych obowiązków policjanta, ślubuję: służyć wiernie Narodowi, chronić ustanowiony Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej porządek prawny, strzec bezpieczeństwa Państwa i jego obywateli, nawet z narażeniem życia. Wykonując powierzone zadania, ślubuję pilnie przestrzegać prawa, dochować wierności konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej, przestrzegać dyscypliny służbowej oraz wykonywać rozkazy i polecenia przełożonych. Ślubuję strzec tajemnic związanych ze służbą, honoru, godności i dobrego imienia służby oraz przestrzegać zasad etyki zawodowej”.

POLICJANT - ZAWÓD ZAUFANIA PUBLICZNEGO

Pojęcie zawodu zaufania publicznego wprowadzone zostało do polskiego systemu prawnego w Konstytucji. Jednoznaczna definicja prawna zawodu zaufania publicznego nie jest jeszcze ustalona, aczkolwiek orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 7 maja 2002 r. podaje, że zawód zaufania publicznego to zawód polegający na obsłudze osobistych potrzeb ludzkich, który wiąże się z przyjmowaniem informacji dotyczących życia osobistego i zorganizowany w sposób uzasadniający przekonanie społeczne o właściwym dla interesów jednostki wykorzystywaniu tych informacji przez świadczących usługi. Wykonywanie zawodu zaufania publicznego określane jest dodatkowo normami etyki zawodowej, szczególną treścią ślubowania, trady-

²¹ S. Pieprzny, *Policja...*, op. cit., s. 75.

cją korporacji zawodowej czy szczególnym charakterem wykształcenia wyższego i uzyskanej specjalizacji. W praktyce społecznej za takie zawody uważa się te, których wykonywanie służy doniosłemu dobru publicznemu. Od przedstawicieli tych zawodów wymaga się posiadania odpowiedniego wykształcenia i kwalifikacji oraz wykonywania obowiązków zgodnie z etyką zawodową²².

Zawód taki jest istotny dla ogółu społeczeństwa i charakteryzuje się: obowiązkową tajemnicą zawodową, szczególną więzią zaufania między klientem a osobą wykonującą dany zawód, nienaganną postawą moralną oraz etyczną osób, które taki zawód wykonują, zorganizowaniem się osób wykonujących ten zawód w obowiązkowym samorządzie zawodowym, a także wysokim poziomem jakości świadczonych usług²³.

Do zawodów zaufania publicznego można zaliczyć profesje polegające na wykonywaniu zadań o charakterze wyjątkowym z punktu widzenia zadań publicznych oraz z troski o realizację interesu publicznego. Na to zaufanie składa się wiele czynników, pośród których na pierwszy plan wysuwają się: przekonanie o dobrej woli wykonującego ten zawód, zachowaniu przez niego należytej staranności zawodowej oraz wiara w przestrzeganie wartości istotnych dla profilu danego zawodu.

Jednym z podstawowych przykładów zawodu zaufania publicznego jest funkcjonariusz policji.

Służbę w Policji pełnić może obywatel Polski o nieposzlakowanej opinii, niebędący wcześniej skazany prawomocnym wyrokiem sądu za przestępstwo albo przestępstwo skarbowe; korzystający z pełni praw publicznych, posiadający co najmniej średnie wykształcenie, a także zdolność psychiczną i fizyczną do służby w formacjach uzbrojonych, które podległe są szczególnej dyscyplinie służbowej, a której kandydat jest gotów się podporządkować. Kandydat na policjanta musi dawać rękojmię zachowania tajemnicy stosownie do wymogów określonych w przepisach o ochronie informacji niejawnych. Przeprowadzane w stosunku do kandydatów do służby postępowanie kwalifikacyjne ma na celu ustalenie, czy tenże kandydat spełnia określone

²² J. Sobczak, J. Skrzypczak, *Zawody zaufania publicznego*, Poznań 2015, s. 54.

²³ *Ibidem*, s. 18.

w ustawie warunki przyjęcia do służby w strukturach Policji oraz określenie predyspozycji do tej służby²⁴.

Zawód, a raczej służba funkcjonariusza policji, jest bardzo specyficznym rodzajem profesji. Na policjantach ciąży nie tylko obowiązek sprawnego wykonywania czynności zawodowych, lecz również świadomość ich znaczenia dla funkcjonowania całego państwa. Rola ich zdaje się na tyle ważna, iż służbę policjanta zalicza się do zawodów zaufania publicznego. Charakter służby, jej znaczenie oraz sposób realizacji zadań służbowych sprawiają, iż od policjantów oczekuje się nieprzeciętnej postawy moralnej, będącej odzwierciedleniem ich roli w społeczeństwie. Funkcjonariusz policji powinien stanowić przykład postępowania zgodnego z prawem oraz zasadami współżycia społecznego²⁵.

ETYKA ZAWODOWA POLICJANTA

Dosyć często zwraca się uwagę, iż etyczne wykonywanie danego zawodu może się wiązać z przestrzeganiem norm moralnych, których nie musi ściśle respektować „zwykły człowiek”²⁶. Uwzględniając znaczenie problematyki moralnej w wykonywaniu profesji policjanta, jak też jego służebną rolę wobec społeczeństwa, jak również konieczność uzupełnienia obowiązków i praw policjanta wynikających z przepisów obowiązującego prawa, kodeks etyki tego zawodu koncentruje się w poszczególnych punktach na tychże właśnie wyznacznikach. Szczególnie podkreśla się znaczenie takich cech osobowych, jak rzetelność, uczciwość, odpowiedzialność czy też odwaga podczas podejmowania działań służbowych. Często policjanci podczas wykonywania czynności są narażeni na wystąpienie różnych dylematów moralnych, które muszą rozstrzygać. Ten fakt wynika ze specyfiki omawianego zawodu i występuje zdecydowanie częściej aniżeli w przypadkach innych profesji. Takie dylematy występują w najcięższej swojej postaci, kiedy policjant lub inna osoba jest narażona na jakiegokolwiek niebezpieczeństwo albo kiedy ma

²⁴ S. Pieprzny, *Policja...*, op. cit., s. 71.

²⁵ I. Krzyna, T. Cichosz, A. Misiuk, *Komunikacja społeczna w Policji*, Szczytno 2003, s. 15.

²⁶ J. Hartman, J. Woleński, *Wiedza o etyce*, Warszawa 2008, s. 16.

się do czynienia z bardzo ciężkimi oraz okrutnymi przestępstwami. Są to momenty będące dla bardzo wielu funkcjonariuszy prawdziwą próbą charakteru. Na przykład bardzo duże kontrowersje wzbudza fakt użycia broni; czas na podjęcie decyzji jest zazwyczaj bardzo krótki, natomiast wybór między poświęceniem życia przestępcy a ratowaniem własnego czy też ofiary jest niby oczywisty, aczkolwiek bardzo trudny.

Bardzo istotnym elementem etyki zawodowej są przymioty osobowe policjanta, do których zalicza się między innymi: uczciwość, odwagę, lojalność, opanowanie, odpowiedzialność, asertywność zawodową i obiektywizm²⁷. Odwaga jest to świadoma i śmiała postawa względem niebezpieczeństwa, a ponadto -zdolność do panowania nad strachem. Dla policjanta odwaga wiąże się nie tylko ze stanem emocjonalnym, ale przede wszystkim z myśleniem oraz przewidywaniem tego, co się może wydarzyć, tak by podjęte działania nie zagrażały życiu i zdrowiu osób uczestniczących w zdarzeniu.

Kolejnym przymiotem osobowym jest lojalność i uczciwość. Obydwie te cechy odnoszą się do ram moralnego i prawnego zachowania. Są podstawą w kontaktach międzyludzkich, lecz zgodnie z zasadami kodeksu etycznego policjanta odnoszą się również do wykonywanego przez nich zawodu i relacji ze współpracownikami.

Innym ważnym atrybutem jest opanowanie, czyli umiejętność zachowania spokoju w każdej sytuacji, nieokazywanie wzburzenia czy emocji, panowanie nad sobą. Oczywiście jest, iż policjant w swojej pracy musi postępować zgodnie z procedurami, niechaotycznie, a ponadto być pomocą czy ostoją dla tych, którzy tego potrzebują. Społeczeństwo mieć musi przekonanie o umiejętnościach funkcjonariuszy, powierzać im swe sprawy w wierze, iż ich działania wsparte profesjonalizmem oraz właściwym podejściem, będą skutkować pozytywnym rozwiązaniem. Z takiej postawy wynikają kolejne: postawa zaufania oraz odpowiedzialności. Zaufanie jest to również kwestia współpracy funkcjonariuszy, którzy będąc partnerami, chcąc nie chcąc muszą sobie ufać, ponieważ zawierają sobie nawzajem swe zdrowie i życie. Bez zaufania do drugiego kolegi policjanta nie ma mowy o właściwym służeniu innym,

²⁷ I. Krzyna, T. Cichosz, A. Misiuk, *Komunikacja...*, op. cit., s. 67.

gdyż właściwym priorytetem jest przede wszystkim zadbanie o bezpieczeństwo własne.

Ważną cechą policjanta jest asertywność zawodowa rozumiana jako umiejętność wyrażania swych potrzeb, opinii czy uczuć oraz egzekwowania swych praw przy równoczesnym poszanowaniu praw innych osób. Jeżeli brać pod uwagę różnorodność spraw, z jakimi spotykają się w swojej pracy funkcjonariusze policji, a co za tym idzie – różnorodność ludzkich zachowań oraz charakterów, policjant jest zmuszony w sposób skuteczny i bezwzględny zadbać o interes państwa, a także jego obywateli, w tym także własnych oraz swojej formacji.

Ostatnią z opisywanych cech jest obiektywizm, inaczej mówiąc – wolny od uprzedzeń oraz niezależny od opinii ludzkich stosunek do otoczenia²⁸.

Zasady etyki zawodowej funkcjonariuszy policji obowiązują nie tylko w czasie wykonywania przez nich czynności służbowych, ale również w życiu prywatnym, poza służbą. Etyka zawodowa Policji jest ważna nie tylko z uwagi na zasady, których przestrzegania nakazuje, lecz przede wszystkim dlatego, że kształtuje opinię oraz wizerunek policjantów jako reprezentantów zawodów publicznego zaufania. W wielu dyskusjach o aktualnym polskim społeczeństwie niestety bardzo często wskazuje się na deficyt zaufania społeczeństwa do różnych instytucji publicznych.

Etyczne zasady funkcjonariuszy policji mają charakter zbioru zasad dla wszystkich przedstawicieli tego zawodu. Szczegółowy opis zasad etyki zawodowej policjanta przedstawia Załącznik do Zarządzenia nr 805 Komendanta Głównego Policji z 31 grudnia 2003 r.²⁹. To zbiór 24 zasad, które wynikają z ogólnych norm moralnych oraz wartości uwzględniających specyfikę zawodu. Opisują szczegółowo zachowania etyczne policjanta, a odnoszą się one do trzech sfer, co przedstawia tabela 1.

²⁸ *Policja, etyka, Kościół...*, E. Wiszowaty, G. Kędzierska W. Pływaczewski (red.), op. cit., s. 33–34.

²⁹ Załącznik do Zarządzenia nr 805 Komendanta Głównego Policji z dnia 31 grudnia 2003 r. określające zasady etyki zawodowej policjanta (Dz. U. 2004 nr 1 poz. 3).

TABELA 1. PODZIAŁ ZASAD ETYCZNYCH POLICJANTA

Podział zasad	Rodzaje zasad etycznych
Zasady etyczne odnoszące się do ludzi jako ogółu	– obowiązek poszanowania ludzkiej godności oraz przestrzegania i ochrony praw człowieka. W sytuacjach nieuregulowanych kierowanie się zasadami współzycia społecznego; – zachowanie taktu podczas zawiadomienia osoby o zamachu na jej dobra; – zasady etyki zawodowej wynikają z ogólnych wartości i norm moralnych; – zachowanie szczególnej wrażliwości i taktu w stosunku do ofiar przestępstwa; – zachowanie szczególnej rozwagi przy użyciu broni palnej i ŚPB; – dbanie o wizerunek społeczny oraz budowanie zaufania do Policji jako formacji; – dostosowanie swojego zachowania do sytuacji i cech osób uczestniczących w zdarzeniu;
Zasady etyczne stosowane w relacjach policjanta z przełożonym	– przestrzeganie zasad poprawnego zachowania i poszanowania godności do innych policjantów; – przełożony powinien wydawać jasne i zrozumiałe polecenia oraz inspirować i motywować do działania; – przełożony powinien dawać podwładnym przykład nienagannego zachowania; – wspieranie podległego funkcjonariusza w sprawach zawodowych i osobistych przez przełożonego; – jasne, obiektywne i sprawiedliwe ocenianie podległych policjantów przez przełożonego;

	– zapewnienie dobrych warunków do wykonywania zadań i rozwoju; – udzielanie pomocy innym policjantom w realizacji zadań służbowych, – rzetelne wykonywanie poleceń;
Zasady etyczne stosowane na poziomie zachowań międzyludzkich	– przestrzeganie zasad poprawnego zachowania i kultury osobistej; – wykonywanie czynności służbowych wg najlepszej woli i wiedzy, z należytą uczciwością i rzetelnością; – życzliwość i bezstronność w kontaktach z ludźmi; – zachowanie dyskrecji w stosunku do informacji; – niewykorzystywanie swego zawodu do celów prywatnych; – stałe doskonalenie i uzupełnianie wiedzy oraz umiejętności zawodowych; – wystrzeganie się korupcji w każdej postaci i zwalczanie jej przejawów; – policjant nie powinien lekceważyć zachowania innych policjantów naruszających prawo;

Źródło: opracowanie własne na podstawie Załącznika do Zarządzenia nr 805 Komendanta Głównego Policji z dnia 31 grudnia 2003 r. określające zasady etyki zawodowej policjanta (Dz. U. 2004 nr 1 poz. 3).

Należy przypomnieć, iż odwołanie do przestrzegania zasad etyki zawodowej ma również miejsce w najważniejszym akcie prawnym regulującym pracę Policji, tj. ustawie o Policji, a dokładniej w zamieszczonej tam rocie ślubowania, której funkcjonariusz policji jest zobowiązany dochować (art. 27 ust. 1 w zw. z art. 58 ust. 1). „Przysięga funkcjonariusza Policji jest to dokument tzw. kontraktu, który zawierany jest pomiędzy Policją a społeczeństwem. Jest to ogólne przyrzeczenie spełniania między innymi powinności etycznych.

Zgodnie z tym kontraktem społeczeństwo wyraża zgodę na podporządkowanie władzy pod warunkiem, iż bronione będą jego prawa. Społeczeństwo ponadto zgadza się na finansowanie Policji, a także ograniczenie swych wolności, tym samym przekazując jej monopol na stosowanie siły w zamian za zapewnienie bezpieczeństwa zbiorowego oraz indywidualnego osób jak również ich mienia. W sytuacji, kiedy funkcjonariusz nie zapewnia ludziom bezpieczeństwa, narusza on ten wspomniany społeczny kontrakt, tym samym powodując nieufność wobec władzy oraz Policji”³⁰.

PRZYPADKI ŁAMANIA ETYKI ZAWODOWEJ PRZEZ FUNKCJONARIUSZY POLICJI ORAZ KWESTIA ODPOWIEDZIALNOŚCI

Określenie „zawód zaufania publicznego” kojarzy się przede wszystkim z oczekiwaniem od wykonujących go osób wysokich standardów etycznych, a także wysokiej jakości usług. Zatem służba w Policji wymaga od funkcjonariuszy nie tylko konkretnych predyspozycji psychofizycznych, ale też – lub może przede wszystkim – właściwej postawy moralnej³¹.

Trzeba jednakże odróżnić postawę wobec etyki zawodowej (tzn. jej znaczenie) od wypełniania jej zaleceń. Nieetyczne zachowania stanowią ujmę dla przedstawicieli niemal każdego zawodu. Policja to formacja, która ma za zadanie służyć społeczeństwu, utrzymywać bezpieczeństwo i porządek publiczny oraz chronić bezpieczeństwo obywateli. Swoje działania musi opierać na obowiązujących aktach prawnych określających jej prawa oraz obowiązki. Jednakże granice, które zostały określone wyłącznie przez prawo stanowione, są niewystarczające. Wszakże nie od dziś się mówi o wzajemnym stosunku, który zachodzi pomiędzy prawem a etyką. Usystematyzowane prawo jest to formalny akt władzy państwowej, za naruszenie którego grozi odpowiedzialność oraz sankcje karne. Środowisko funkcjonariuszy policji niestety nie jest wolne od „czarnych owiec”. W szeregach Policji również znajdują się pojedyncze jednostki, których postępowanie wpływa niestety na obraz i wizerunek całej formacji.

³⁰ M. Stefański, *Portret własny policjanta, czyli dylematy etycznych postaw*, Słupsk 1996, s. 74.

³¹ J. Sobczak, J. Skrzypczak, *Zawody...*, op. cit., s. 66.

Najczęściej występującymi zachowaniami nieetycznymi pojawiającymi się w środowisku policjantów są:

- odstępowanie od czynności służbowych w stosunku do członków rodziny lub znajomych;
- przyjmowanie korzyści majątkowych w zamian za odstąpienie od czynności służbowych;
- mobbing;
- molestowanie seksualne;
- współpraca i współdziałanie ze środowiskami przestępczymi³².

Zachowanie przełożonych w stosunku do podwładnych również bardzo często bywa traktowane jako złamanie czy też naruszenie zasad etyki zawodowej. Najczęściej dostrzeganym jest niesprawiedliwe traktowanie poszczególnych policjantów oraz nepotyzm. Bardzo poważny problem stanowi też nastawienie przełożonych na osiągnięcie przez podległych im funkcjonariuszy określonych wyników, niezależnie od kosztów ludzkich. To oraz sztuczne podwyższanie statystyk jest bardzo poważnym problemem wielu jednostek. Niektórzy przełożeni naciskają na „wykrywalność”, gdyż od tego między innymi zależą ich premie, nagrody czy ewentualne awanse zawodowe. Jest to zdecydowanie nieetyczne zachowanie, gdyż kosztem zdrowia, a niekiedy nawet życia swych podwładnych, chcą się pięć po szczeblach kariery. Ponadto bardzo poważnym problemem w codziennej służbie policjantów jest nadużywanie oraz wykorzystywanie stanowiska przez przełożonych, co bardzo często objawia się zastraszaniem zwolnieniami lub też przyznawaniem najtrudniejszych spraw bądź przydzielaniem do najtrudniejszych zadań - czyli tzw. mobbing. To zjawisko stosunkowo nowe oraz bardzo często niezwykle trudne do zdiagnozowania, w związku z czym pracownicy nieco częściej utożsamiają je właśnie z nadużywaniem stanowiska przez swoich przełożonych³³.

Funkcjonariusz policji odpowiedzialność dyscyplinarną ponosi wyłącznie za popełnienie przewinienia dyscyplinarnego, które polega na naruszeniu dyscypliny służbowej albo też nieprzestrzeganiu zasad etyki zawodowej (art.

³² A. Pawłowski, *Tradycje etyki zawodowej w służbach policyjnych na ziemiach polskich*, Szczytno 2003, s. 82–83.

³³ Ibidem, s. 144.

132 ust. 1 ustawy o Policji)³⁴. Przewinienie dyscyplinarne mieć musi związek ze służbą albo wykonywanymi czynnościami służbowymi. W przypadku zarzutów dotyczących naruszenia zasad etyki zawodowej funkcjonariusza policji należy zauważyć, iż zasady te, uregulowane zarządzeniem nr 805 Komendanta Głównego Policji z dnia 31 grudnia 2003 r. w sprawie „Zasad etyki zawodowej policjanta”, stanowią szczególny przypadek ogólnych norm etycznych, który uwzględnia specyfikę zawodu. Z tego wynika, że podstawy do pociągnięcia funkcjonariusza policji do odpowiedzialności dyscyplinarnej za naruszenie zasad etyki zawodowej występują tylko wtedy, kiedy istnieje funkcjonalny związek popełnienia czynu o charakterze deliktu etycznego z wykonywaniem zawodu. W okolicznościach, w których nie zachodzi funkcjonalny związek z wykonywaniem profesji, policjant – jak każdy „zwykły” człowiek – może oraz powinien kierować się ogólnymi normami etycznymi, a jego zachowanie nie pociąga za sobą odpowiedzialności dyscyplinarnej. Związek funkcjonalny wykonywania zawodu policjanta z naruszeniem zasad etyki zawodowej nie wynika tylko i wyłącznie z faktu popełnienia czynu podczas realizacji obowiązków służbowych, w czasie służby albo w miejscu jej pełnienia. Funkcjonariusz może się dopuścić przewinienia dyscyplinarnego, które polega na naruszeniu zasad etyki zawodowej również w czasie wolnym od służby czy też nie wykonując czynności służbowych – wystarczy, że będzie miał świadomość, a przynajmniej możliwość przewidzenia, iż jego czyny czy też jego postępowanie nie są postrzegane wyłącznie jako zachowanie „zwykłej” osoby, ale jako postępowanie reprezentanta pewnej grupy zawodowej (np. przy wyrażaniu poglądów w imieniu innych funkcjonariuszy przy powoływaniu się na wpływy albo posiadane w związku z swoim zawodem uprawnienia; ponadto w przypadku pozasłużbowego oficjalnego występowania jako funkcjonariusz policji, choćby w takich sytuacjach jak oficjalne wystąpienie w mundurze podczas publicznej uroczystości albo powrót w umundurowaniu do miejsca zamieszkania z miejsca pełnienia służby lub odwrotnie). Przeciwnie, jeżeli zachowanie funkcjonariusza policji w miejscu pełnienia służby jest tylko i wyłącznie emanacją jego sfery życia prywatnego, wtedy nie można uznać, iż narusza on etykę zawodową, w związku z czym

³⁴ I. Krzyna, T. Cichosz, A. Misiuk, *Komunikacja...*, op. cit., s. 25.

nie będzie on podlegał odpowiedzialności dyscyplinarnej. Funkcjonariuszy policji obowiązują szczególnie rygorystyczne wymagania zwłaszcza na płaszczyźnie respektowania prawa i nie do zaakceptowania z podstawowymi regułami, na których działanie Policji się opiera, byłoby ażeby fakt naruszenia prawa przez funkcjonariusza nie pociągał za sobą bardzo negatywnych skutków w świetle stosunku służbowego. Objęcie policjantów odpowiedzialnością dyscyplinarną jest też uzasadnione charakterem powierzonych im kompetencji oraz zadań, społeczną rolą tejże formacji oraz związanym z działalnością Policji znacznym zaufaniem publicznym. Dyscyplinarna odpowiedzialność ma także służyć przeciwdziałaniu zachowaniom mogącym pozbawić funkcjonariuszy policji rzetelności oraz wiarygodności w oczach opinii publicznej, zwłaszcza w sytuacji, gdy wiele uprzywilejowań czy też uprawnień, które zostały przydzielone Policji, pozwala na ingerencje w sferę praw i wolności obywatelskich³⁵.

WNIOSKI

Etyka zawodowa zajmuje bardzo szczególne miejsce w służbie codziennej policjanta. Zasady moralne są jednakże konieczne nie tylko dla prawidłowego funkcjonowania Policji czy innego organu administracji państwowej, ale i dla całego społeczeństwa. Może ono bowiem poczuć się zagubione w otaczającej je rzeczywistości, w której z dnia na dzień coraz większego znaczenia nabiera pytanie: mieć czy być? To zasady etyki – lecz nie tylko tej zawodowej, lecz również bardzo szeroko rozumianej – mogą je uchronić przed wpadnięciem w pułapkę zewsząd ogarniającej walki: o następne dobra, prestiż, dobrobyt. Co ważne, trzeba też pamiętać, że same ustawy, regulaminy oraz przepisy nie normują całkowicie problemu etycznego zachowania ludzi oraz reprezentantów poszczególnych zawodów. Bardzo ważną rzeczą jest, aby to właśnie sami zainteresowani uświadamiali sobie potrzebę dbałości o odpowiednią postawę moralną własną, jak też pozostałych członków społeczności zawodowej czy lokalnej.

³⁵ A. Pawłowski, *Tradycje...*, op. cit., s. 122.

Żyjemy w kulturze, której jedną z najbardziej typowych cech jest bezwzględna pogoń za maksymalizacją różnorodnego rodzaju korzyści czy zysków. Dlatego właśnie zasady etyki zawodowej mogą być uznawane za archaizm nieprzystający do obecnych realiów. Należy jednak zauważyć, że to właśnie one powinny być eksponowane w sposób szczególny, a także restrykcyjnie przestrzegane, ponieważ to one stanowią podstawę moralności całego społeczeństwa. Zasady etyki zawodowej są ponadczasowe i uniwersalne. Nie tracą na znaczeniu nawet w czasach obecnych, gdy zauważyć można spore rozluźnienie wszelkich norm moralnych w społeczeństwie.

Obecnie bardzo ważne jest, aby wszelkie przejawy oraz próby łamania zasad etyki były od razu potępiane i surowo karane. Etycznego zachowania nie oczekuje się jedynie przedstawicieli zawodów zaufania publicznego, lecz to właśnie zwłaszcza od nich się wymaga reprezentowania postawy etycznej. Zasady etyczne dla funkcjonariuszy policji są bardzo istotne. Zajmują one bardzo ważne miejsce w codziennej ich służbie. Policjanci są oraz na bieżąco muszą być świadomi znaczenia etyki, a także konieczności przestrzegania wszelkich jej zasad. Zachowanie funkcjonariuszy policji jest oceniane przez społeczeństwo nie tylko w trakcie służby, ale też w ich życiu prywatnym – dla dobra wszystkich.

BIBLIOGRAFIA

- Bielecka E., *Etyka zawodowa policjanta*, praca licencjacka napisana pod kierunkiem dra hab. Juliusza Piwowarskiego, prof. WSBPI, na Wydziale Bezpieczeństwa i Nauk Społeczno-Prawnych Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego „Apeiron” w Krakowie, Kraków 2019.
- Fryckowski E., Sarnowski S., *Problemy etyki*, Bydgoszcz 1993.
- Hartman J., Woleński J., *Wiedza o etyce*, Warszawa 2008.
- Krzyna I., Cichosz T., Misiuk A., *Komunikacja społeczna w Policji*, Szczytno 2003.
- Letkiewicz A., *Polska Policja*, Szczytno 2012.
- MacIntyre A., *Krótką historia etyki: historia filozofii moralności od czasów Homera do XX wieku*, Warszawa 1995.

- Pawłowski A., *Tradycje etyki zawodowej w służbach policyjnych na ziemiach polskich*, Szczytno 2003.
- Pieprzny S., *Policja. Organizacja i funkcjonowanie*, Warszawa 2011.
- Policja, etyka, Kościół. Materiały z konferencji*, E. Wiszowaty, G. Kędzierska, W. Pływaczewski (red.), Szczytno 2002.
- Sareło Z., *Moralność i etyka w ponowoczesności*, Warszawa 1996.
- Skiba F., *Policja w Polsce*, Szczytno 2016.
- Sobczak J., Skrzypczak J., *Zawody zaufania publicznego*, Poznań 2015.
- Sowiński S., *Etyka w życiu publicznym*, Warszawa 2012.
- Stefański M., *Portret własny policjanta, czyli dylematy etycznych postaw*, Słupsk 1996.
- Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. 1990 nr 30 poz. 179).
- Załącznik do Zarządzenia nr 805 Komendanta Głównego Policji z dnia 31 grudnia 2003 r. określające zasady etyki zawodowej policjanta (Dz. U. 2004 nr 1 poz. 3).

CITE THIS ARTICLE AS:

E. Bielecka, *Etyka zawodowa policjanta – wybrane zagadnienia*, „Security, Economy & Law” 3/2019 (XXIV), s. 5–25, DOI: 10.24356/SEL/24/1.

Licence: This article is available in Open Access, under the terms of the Creative Commons License Attribution 4.0 International (CC BY 4.0; for details please see <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the author and source are properly credited. Copyright © 2019 University of Public and Individual Security “Apeiron” in Cracow